

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2025-3-39-48>

 <https://orcid.org/0000-0003-4311-9709>

АРХИПОВА Світлана

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет
e-mail: s.arkhipova@cdu.edu.ua

 <https://orcid.org/0009-0000-2070-6666>

ТИМОШЕНКО Наталія

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри філософії,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
Міжнародний благодійний фонд «Єврейський Хесед «Бней Азріель»

e-mail: tim.nata.e@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0003-0718-2134>

КОТКО Анастасія

магістратка, соціальна працівниця мобільної бригади від Благодійного фонду «Схід*SOS»,
фахівчиня з соціальної роботи I категорії,
Черкаський міський центр соціальних служб
e-mail: kotkoanastasiya24@gmail.com

УДК 378.06-057.875: 364.63-212(045)

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛАКТИЧНИХ КОМПАНІЙ
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ АБ'ЮЗИВНИХ ВІДНОСИН СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

У статті досліджуються інноваційні підходи до профілактичних кампаній, спрямованих на запобігання аб'юзивним відносинам серед студентської молоді.

Розглянуто актуальність проблеми аб'юзу в молодіжному середовищі, визначено основні причини його поширення та соціальні наслідки. Здійснено аналіз сучасних методів профілакти-

ки аб'юзивних стосунків, включаючи інтерактивні освітні програми, соціальні ініціативи та цифрові інструменти.

Представлено результати емпіричного дослідження щодо обізнаності студентів про проблему аб'юзу та фактори, що ускладнюють вихід із деструктивних відносин.

Особливу увагу приділено розробці та апробації соціального проекту «Любов без страху», спрямованого на підвищення рівня інформованості молоді про ознаки аб'юзивних стосунків та ефективні механізми їх подолання.

Запропоновано рекомендації для освітніх установ та громадських організацій щодо вдосконалення профілактичних заходів.

Ключові слова: аб'юзивні відносини; студентська молодь; профілактичні кампанії; насильство у стосунках; соціальний проект; психологічне здоров'я; освітні ініціативи; запобігання насильству; інноваційні методи.

Постановка проблеми. Аб'юзивні відносини серед студентської молоді є гострою соціальною проблемою, яка негативно впливає на їхній фізичний, емоційний та соціальний стан. В умовах зростання соціальної напруги в Україні проблема аб'юзу набуває особливої актуальності. Це викликано внутрішніми і зовнішніми факторами. Актуальність проблеми обґрунтовується такими факторами, як: поширеність аб'юзу; недостатня обізнаність з теми; психологічні наслідки; інноваційні підходи; соціальна значимість.

Студентська молодь, яка знаходиться на етапі становлення особистості, часто стає вразливою до психологічного тиску, маніпуляцій та інших форм насильства в стосунках, що створює ризик виникнення аб'юзивних відносин. Дані стосунки є серйозною проблемою серед молоді. Студентське середовище, з його специфікою та стресами, може створювати умови для виникнення таких відносин.

Попри зростаючу увагу до проблеми аб'юзу, традиційні профілактичні заходи не завжди є ефективними. Молодь часто не усвідомлює, що перебуває в токсичних стосунках, або не знає, як вийти з таких відносин без негативних наслідків. Недостатня обізнаність, суспільні стереотипи, страх осуду та недостатність підтримки з боку оточення ускладнюють своєчасне вирішення проблеми. У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку нових, інноваційних підходів до профілактичних кампаній, які враховували б особливості студентського середовища та використовували сучасні методи комунікації.

Виникає необхідність використання сучасних технологій, таких як соціальні мережі, онлайн-платформи, інтерактивні інструменти, для підвищення ефективності профілактичних кампаній із залученням самих студентів до розробки та реалізації таких програм. Адже, запобігаючи таким аб'юзивним відносинам, це сприяє створенню безпечного та здорового студентського середовища, що є важливим кроком у

боротьбі з насильством серед молодого покоління. Наразі зазначена проблема стає ще більш актуальною, враховуючи воєнний стан в країні та немалу кількість стресових чинників.

Аналіз попередніх досліджень.

Останнім часом усе більше уваги приділяється проблемі насильства та аб'юзу в суспільстві, що підтверджує їхню актуальність та значний рівень поширення. Варто підкреслити, що в різних наукових доробках та дослідженнях поняття «аб'юз» трактується по-різному і це може створювати труднощі для визначення його чітких меж. Незважаючи на популярність даного поняття та активне його використання, універсального визначення поки що немає.

Водночас, попри недостатню наукову розробленість теми, проблема аб'юзивних стосунків поступово привертає увагу суспільства. Це стимулює проведення нових досліджень, про що свідчать роботи таких науковців, як Т. Кульбабка, А. Півоварова, А. Садовникова, В. Семиченко та інших.

Феномен аб'юзивних стосунків, зокрема серед молоді, став об'єктом численних закордонних наукових досліджень. Цій темі приділяли увагу такі науковці, як: А. Бандура, А. Басс, Л. Берковіц, Р. Берон, К. Бютнер, В. Голлічер, А. Гольцберг, Р. Джін, Е. Доннерштейн, Р. Коннелл, Н. Левітов, К. Лоренц, А. Лушпай, Г. Макміллан, К. Мойер, Д. Оліффе, Д. Річардсон, Дж. Скотт, А. Стопп, Т. Ховард, С. Фешбек, Е. Фромм та інші. Однак, вони не розглядали питання аб'юзивних стосунків у молодіжному середовищі. Дослідження вітчизняних науковців базуються виключно на зарубіжному досвіді. До проблеми аб'юзивних стосунків в освітньому середовищі зверталися М. Алексеєнко, С. Бурова, М. Дмитренко, О. Дроздов, О. Лавриненко, О. Ожійова, В. Панок, Н. Сайко, Ю. Савельєв, Т. Салата, В. Синьов, І. Смазнова (Смазнова, 2019). Заслужовують на увагу і наукові доробки О. Барліт і А. Барліт (Барліт, Барліт, 2011), О. Коломієць, О. Мальцевої, які визначають аб'юз як повторювану та свідому поведінку, спрямовану на те, щоб викликати страх, завдаючи болю та погрожуючи подальшою агресією. Людина-аб'юзер впливає на жертву не фізично, а шляхом психологічних маніпуляцій, ігор, тиску та лукавства. Аб'юзер насправді змушує партнера робити те, чого хоче безпосередньо саме він.

Мета дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні ефективних інноваційних підходів до профілактичних кампаній, спрямованих на запобігання аб'юзивним відносинам серед студентської молоді.

Для досягнення даної мети використано такі **методи дослідження**: аналіз, синтез, порівняння, систематизація поглядів науковців на різні аспекти запобігання аб'юзивним відносинам серед студентської молоді, узагальнення незалежних характеристик, педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ювання.

Виклад основного матеріалу. Насамперед ми намагалися проаналізувати сучасний стан проблеми аб'юзивних відносин у студентському середовищі. Виявити та оцінити ефективність існуючих методів профілактики аб'юзивних відносин серед студентської молоді. Вивчити та систематизувати інноваційні підходи, які можуть бути використані в профілактичних кампаніях.

Аб'юз – це відносно нове визначення старого методу психологічного й фізичного насильства, а аб'юзер – це людина, що користується маніпулятивними методами для досягнення своїх цілей (Білошенко, Чабаненко, 2021). Аб'юз серед студентської молоді – це комплексне явище, що охоплює різні форми насильства та маніпуляцій у міжособистісних стосунках. Ця проблема є соціальною, оскільки вона торкається не лише окремих осіб, але й впливає на загальний стан молодіжного середовища, знижуючи його психологічний комфорт, безпеку та гармонію. Вважається, що жертвами аб'юзерів найчастіше стають слабкі й нерішучі люди, однак сильні, незалежні та впевнені в собі особистості, на жаль, також від цього не застраховані (Максим, Рябовол, 2021). Особливо небезпечним є те, що багато випадків аб'юзу залишаються непоміченими, адже він не завжди проявляється у формі фізичного насильства, а часто має емоційний, психологічний, економічний або, навіть, сексуальний характер. Аб'юз у студентському середовищі може проявлятися у вигляді психологічного тиску, такого як: приниження, шантаж, контроль над особистими межами; емоційного насильства, зокрема, маніпуляцій, звинувачень, ігнорування; фізичного насильства, хоча воно трапляється рідше, але має серйозні наслідки; економічного тиску, наприклад, обмеження доступу до фінансових ресурсів чи контроль над витратами; сексуального насильства, що часто включає примус або небажані дії без згоди партнера.

Основними причинами поширення аб'юзу серед студентської молоді є культурні стереотипи: традиційні ролі чоловіка і жінки в суспільстві можуть виправдовувати насильство як спосіб контролю; недостатній рівень обізнаності – молодь часто не усвідомлює, які саме дії є ознаками

аб'юзу, вважаючи їх «нормою»; соціальний тиск і страх осуду – жертви аб'юзу бояться розголосу, тому не звертаються за допомогою; відсутність навичок ефективної комунікації – молоді люди нерідко не вміють конструктивно вирішувати конфлікти, що веде до застосування насильницьких методів; інтернет і соціальні мережі – сучасні технології стають середовищем для онлайн-аб'юзу, такого як кібербулінг чи цифровий контроль. Жертви аб'юзу часто мають знижений рівень самооцінки, проблеми з психічним здоров'ям (депресія, тривожність), зменшену здатність до навчання та соціалізації. Це негативно впливає на їхнє професійне майбутнє та якість життя загалом.

Варто зазначити, що важливим кроком до вирішення проблеми є формування у молоді розуміння ознак аб'юзу, навчання здоровим формам комунікації та розробка програм профілактики, які б інтегрувалися у студентське середовище. Інформування студентів про їхні права, створення безпечного простору для обговорення таких тем, а також співпраця з психологами та соціальними працівниками є ключовими заходами для подолання цієї соціальної проблеми. Тому аб'юз серед студентської молоді – це не лише особиста, але й соціальна проблема, яка потребує комплексного підходу для її вирішення, зокрема через поєднання освітніх, правових та психологічних стратегій (Смазнова, 2019).

Ставлення молоді до проблеми аб'юзу в стосунках проводилось через опитування в онлайн-форматі за допомогою GoogleForms (анкета знаходиться за посиланням <https://cutt.ly/A3TPFeu>). У дослідженні взяли участь 509 осіб, з яких 81,5% (415 осіб) дівчат та 18,5%, (94 особи) хлопців.

На думку половини опитаних хлопців та дівчат (50,5%, 257 осіб) проблема аб'юзу у суспільстві майже не обговорюється. А 46,8% (238 осіб) вказали, що зазначена проблема обговорюється лише для того, щоб більшість знала про неї.

При опитуванні з'ясувалося, що більше половини респондентів оцінюють власний рівень знань щодо ознак та проявів аб'юзивної поведінки як середній (62,1%, 316 осіб), тобто розуміють сутність проблеми, знають певні ознаки аб'юзу в стосунках, проте не можуть повністю ідентифікувати всі можливі ознаки, потребують вдосконалення власних знань з цієї теми, щоб мати змогу визначати та спростовувати стереотипи та міфи щодо даної проблеми. При цьому значний відсоток опитаних респондентів (27,1%, 138 осіб) зазначають, що мають високий рівень знань в цій темі, а 10, 8% (55 осіб) вказали, що мають низький рівень знань в темі аб'юзу та відчувають потребу поглибити власні знання.

До тверджень, які мають ознаки аб'юзу молодь віднесла такі: «як добре що ця сукня добре приховує твої недоліки» (64,1%, 326 респондентів); «без мене ти нічого б не досягнув(-ла)» (85,8%, 437 респондентів); «ніхто не любитиме тебе як я» (69,9%, 356 респондентів); «ще раз так зробиш і я за себе не відповідаю» (84,6%, 431 респондент); «це не контроль, це моя турбота» (70,3%, 358 респондентів).

Серед факторів, які перешкоджають завершенню стосунків з аб'юзером респонденти визначили наступні: страх самотності – 82,7% (421); наявність спільних дітей і переконання, що у дітей має бути повноцінна родина – 73,9% (376); думки і переконання що скоро все зміниться на краще – 72,5% (369); фінансова залежність – 66,6% (339); осуд оточуючих що не змогла/не зміг зберегти відносини – 66,4% (338); відсутність спілкування з родиною/друзями – 45,6% (232); небажання щось змінювати – 61,1% (311); відсутність підтримки – 65% (331); відсутність житла або центру для тимчасового проживання – 64,8% (330); страх, що наступний партнер буде ще гірше – 62,9% (320); порівняння що «у людей і гірше» – 54,8% (279); переконання що дії аб'юзера роблять її/його краще – 54% (275); переконання, що чоловік/жінка один/одна на все життя – 54% (275); звинувачення в розлученні – 52,8% (269); почуття кохання – 50,3% (256); не хоче брати на себе відповідальність – 42,6% (217).

Незважаючи на те, що більшість респондентів визначає, що аб'юзеру не варто давати «другий шанс» у стосунках, 27,5% (140), мають переконання, що аб'юзер може змінити власну поведінку, якщо сам визнає проблему або погодиться працювати з психологом (42%, 214). А 1,8% (9) респондентів зазначили, що одним із шляхів які допоможуть вирішити проблему аб'юзу у стосунках є відсутність провокацій з боку партнера(-ки). І лише 9,2% (47) респондентів вказали, що змінити аб'юзера майже неможливо, а 19,4% (99) респондентів, підтримуючи дану думку, також вказали, що зміни неможливі, оскільки аб'юзери не вважає свою поведінку проблемою. Найбільш поширеною формою аб'юзу серед молоді є саме психологічний аб'юз (шантаж, погрози, маніпуляції, контроль, ревності), про що зазначили 39,9% (203) респондентів. Також 14,5% (74 особи) опитаних вказали, що постраждали самі від фізичного аб'юзу (ляпаси, рукоприкладство). Важливо зазначити, що 9% (48) респондентів відповіли, що постраждали від економічного аб'юзу. Причиною цього слугує низька обізнаність молоді щодо ознак економічного насильства, а деякі його прояви (заборона працю-

вати, контроль фінансів) можуть сприйматися як турбота або риси характеру партнера(-ки). Також 9% (48) респондентів вказали, що є постраждалими від сексуального аб'юзу. Зазначимо, що саме сексуальне насильство є найбільш замовчуваним злочином в нашому суспільстві. Причиною цього є ряд факторів: табування теми сексу, відсутність статевого виховання та сексуальної освіти підростаючого покоління, відсутність культури згоди (в тому числі в стосунках та шлюбі), віктимблейдинг та низька поінформованість щодо суб'єктів, які надають допомогу постраждалим та ін.

Респонденти, які мали досвід перебування в аб'юзивних стосунках, зазначили, що аб'юз відбувався зі сторони колишніх партнерів(-ок) (29,1%, 148 осіб). Також учасники опитування відзначають, що перебували у аб'юзивних стосунках з різними особами, серед яких: батько/вітчим (7,9%, 40 осіб), мати/мачуха (9,0%, 46 осіб), сестра/брат (2,9%, 15 осіб), роботодавець/колега (2,6%, 13 осіб), інші родичі (4,1%, 21 особа), свекруха/свекор/тесть/теща чи інші родичі партнера(-ки) (1,8%, 9 осіб), вчитель(-ка) (6,9%, 35 осіб), інші люди, не родичі (7,7%, 39 осіб).

26,3% (134) респондентам вдалося завершити стосунки та зупинити спілкування з аб'юзером. 4,7% (24 особи) зазначили, що розірвали подібні стосунки, проте зберігають дружнє спілкування з аб'юзером. 4,9% (25) респондентів зазначили, що мали спроби розірвати ці стосунки, але знову їх поновлювали, а 4,1% (21) респондентів і досі перебуває в аб'юзивних стосунках.

Важливо підкреслити, що значний відсоток молоді не знає (39,9%, 203 особи) де можна отримати допомогу в своєму місті в разі, якщо він/вона або їхні близькі потраплять в аб'юзивні стосунки, або їм складно дати конкретну відповідь через брак інформації (23,6%, 120 осіб). І лише 36,5% (186) опитаних респондентів можуть визначити суб'єкти допомоги постраждалим внаслідок насильства. Тому профілактичні заходи мають включати інформацію щодо «контактів допомоги» у ситуації насильства. Також варто відмітити, що зазначені контакти мали локальну спрямованість тобто, окрім всеукраїнських проєктів, важливо інформувати молодь про регіональні та місцеві ініціативи, організації та інші суб'єкти, які надають допомогу в ситуації насильства.

На нашу думку, позитивним у даному дослідженні є той факт, що значний відсоток молоді в ситуації, коли хтось із близьких розповість, що постраждав від аб'юзу, готові запропонувати свою допомогу 75% (382) респондентів, вислухають (72,9%, 371

особа) та нададуть інформацію про контакти допомоги (61,3%, 312 осіб), а 66,8% (340) опитаних респондентів зазначили, що порадять завершити такі стосунки.

Респонденти виділили такі заходи щодо теми профілактики аб'юзу, в яких би прийняти участь: тематичний тренінг – 52,1% (265 респондентів), зустріч з психологом(-инею) – 62,5% (318 респондентів), вечір перегляду соціальної роботи – 16,3% (83 респондента), тематичні лекції – 23,4% (119 респондентів), фотовиставка – 18,3% (93 респондента), вебінар – 24% (122 респондента), зустріч/прямий ефір з експертами(-ками) – 27,9% (142 респондента), жива бібліотека – 16,9% (86 респондентів), неформальні тематичні молодіжні зустрічі – 39,3% (200 респондентів), дискусійні зустрічі – 32,4% (165 респондентів). Також респонденти виділи наступні питання, які б хотіли розглянути: портрет аб'юзера(-ки) від психолога; як діяти в разі виникнення аб'юзу; як правильно розлучитися з партнером(-кою), який(-а) є аб'юзером(-кою) в стосунках; процедура звернення до правоохоронних органів у разі аб'юзу; як не бути аб'юзером(-кою); ознаки аб'юзу; як допомогти людині, яка знаходиться в аб'юзивних стосунках.

Отже, результати дослідження дозволили виділити наступні *напрямки профілактичної роботи з молоддю щодо попередження аб'юзивних стосунків*: інформування про ознаки аб'юзивних стосунків; розвінчування міфів про аб'юз; обговорення впливу гендерних стереотипів на потрапляння в ситуацію аб'юзу; надання інформації про суб'єкти, які надають допомогу в ситуації насильства.

Варто зазначити, що зміст профілактики аб'юзу полягає у формуванні у молоді знань про сутність аб'юзивних стосунків, розуміння їх ознак, причин виникнення та наслідків. Важливо також навчити студентів ідентифікувати такі ситуації та забезпечити їм доступ до ресурсів допомоги. Це включає просвітницьку діяльність, що базується на принципах гендерної рівності, ненасильницького спілкування та розвитку емоційної зрілості.

До такої просвітницької діяльності, на нашу думку, можна віднести: *індивідуальна робота* – психологічне консультування студентів, які переживають аб'юз, або мають схильність до агресивної поведінки; *груповою роботою* – організація тренінгів, семінарів, воркшопів з питань здорових стосунків, ненасильницької комунікації та емоційного інтелекту; *масова робота* – проведення інформаційних кампаній, форумів, акцій та лекцій для широкого кола студентів; *дистанційні форми* – створення

онлайн-платформ, чат-ботів, вебінарів, де студенти можуть отримати інформацію про аб'юз і можливості захисту.

Особливу увагу у просвітницькій діяльності варто звернути на освітнє середовище як один із ключових факторів впливу на формування поведінки студентів. Заклади вищої освіти мають створювати сприятливі умови для розвитку культури взаємоповаги, включаючи впровадження спеціалізованих програм навчання, активну взаємодію з психологами та соціальними службами, а також проведення регулярного моніторингу стану психологічного здоров'я студентів.

Ефективна профілактика аб'юзивних стосунків серед студентської молоді має базуватися на міждисциплінарному підході, який об'єднує зусилля педагогів, психологів, соціальних працівників, правозахисників та самих студентів. Тільки завдяки системній та скоординованій роботі можна знизити рівень аб'юзу та забезпечити студентам безпечне і сприятливе середовище для особистісного розвитку.

У дослідженні визначено, що профілактика аб'юзу може бути реалізована на трьох рівнях: *первинному* (просвітницька діяльність, навчання асертивності), *вторинному* (раннє виявлення проявів насильства) та *третинному* (реабілітація постраждалих і робота з агресорами). Основними формами та методами роботи є інтерактивні лекції, тренінги, інформаційні кампанії, а серед методів ефективними є залучення медіа, освітніх платформ та організація груп підтримки.

Запобігання аб'юзивним стосункам є складним завданням, яке потребує впровадження інноваційних підходів. Розглянемо приклади в Україні:

1. *Освітні програми*: «*Loveisrespect*»: ця програма надає молоді інформацію щодо здорових стосунків, включаючи ресурси для виявлення аб'юзивних поведінкових патернів. Вона пропонує онлайн-курси, вебінари та інтерактивні матеріали; «*TheOneLoveFoundation*»: фонд проводить освітні семінари для студентів, де розглядаються ознаки насильства у стосунках, а також навички для побудови здорових відносин.

2. *Використання технологій*: мобільний додаток «*MyPlan*»: цей додаток допомагає користувачам оцінити свою ситуацію в стосунках, надає поради щодо безпечних планів виходу та з'єднує з ресурсами підтримки; «*SafeSpace*»: платформа, що пропонує анонімні чати і консультації, а також доступ до інформації про допомогу жертвам насильства.

3. *Психологічні тренінги: «The Duluth Model»*: ця програма включає тренінги для чоловіків, які вчать визнати та змінити свої аб'юзивні поведінкові патерни. Вона фокусується на розвитку емоційної інтелігентності та відповідальності; *«The Trauma-Informed Care Approach»*: програма для навчання фахівців, як надавати психологічну підтримку жертвам насильства, враховуючи їхній травматичний досвід.

4. *Спільноти та громадські ініціативи: «MenEngage Alliance»*: міжнародна мережа, яка залучає чоловіків та хлопців до боротьби з насильством проти жінок. Вони проводять навчальні програми та кампанії, спрямовані на зміну соціальних норм; *«Girls Inc.»*: програма, що надає дівчатам ресурси для розвитку лідерських навичок та впевненості. Вона допомагає їм розуміти свої права та виявляти небезпечні поведінкові патерни в стосунках (Смазнова, 2019).

Ці програми і ініціативи демонструють різноманітність підходів до запобігання аб'юзивним відносинам та забезпечують ефективні рішення для підтримки молоді.

Аналіз вітчизняного досвіду засвідчив, що інноваційні підходи в Україні зосереджені на інтеграції міжнародних програм, таких як ініціатива «Міста і громади, вільні від домашнього насильства» за підтримки UNFPA. Використання цифрових платформ, інтерактивних курсів та психологічних чат-ботів сприяє ефективнішому охопленню молоді та популяризації ненасильницьких моделей стосунків.

В останні роки в Україні відзначається зростання уваги до інноваційних підходів у реалізації профілактичних кампаній, спрямованих на запобігання аб'юзивним стосункам. Це обумовлено потребою впроваджувати сучасні методи комунікації, що відповідають запитам молодіжної аудиторії, та інтегрувати найкращі міжнародні практики в контекст українських реалій.

Інноваційність підходів щодо даної проблематики проявляється у кількох аспектах:

цифрові технології: розробка мобільних додатків і чат-ботів, які надають студентам доступ до інформації про аб'юз, його ознаки та методи протидії. Наприклад, застосунок «Твоє право» від Міністерства юстиції України, що допомагає користувачам дізнаватися про їхні права та способи захисту; використання соціальних мереж для проведення інформаційних кампаній, таких як флешмоби, прямі трансляції з експертами, відеоролики та публікації, що акцентують увагу на тематичі здорових стосунків; створення онлайн-курсів і платформ для самоосвіти, наприклад, інтерактивні тренінги від ЮНІСЕФ та «ЛаСтрада-Україна»;

гейміфікація та креативні форми роботи: впровадження інтерактивних ігор, що моделюють ситуації аб'юзу і допомагають студентам навчитися правильно реагувати на прояви насильницької поведінки; проведення театральних постановок, форум-театрів або квестів, у яких студенти можуть обговорювати питання насильства та його профілактики; використання анімаційних та графічних історій для пояснення складних соціальних тем доступною мовою;

партнерство з міжнародними організаціями: спільні проекти з Фондом ООН у галузі народонаселення (UNFPA), що зосереджені на популяризації ненасильницької культури в громадах; участь України в програмах ЄС таких, як «Безпечна школа», спрямованих на підвищення рівня обізнаності щодо насильства серед молоді;

інтеграція міждисциплінарного підходу: залучення фахівців різних сфер (психологів, юристів, педагогів, соціальних працівників) для проведення спільних заходів, лекцій, консультацій та тренінгів; розробка інтегрованих навчальних програм, що містять тематику аб'юзу, психології стосунків, прав людини та технік ненасильницького спілкування;

індивідуалізація підходів: врахування специфіки цільової аудиторії – молоді, яка навчається у закладах вищої освіти. Для цього використовуються спеціалізовані тренінги, адаптовані до вікових і культурних особливостей студентів; створення «кризових кімнат» або центрів підтримки в університетах, де студенти можуть отримати кваліфіковану допомогу;

соціальна реклама: кампанії з поширення меседжів, що засуджують аб'юзивну поведінку, через телебачення, радіо та друковані матеріали; активне використання візуальних матеріалів (плакати, банери) із закликами до формування здорових стосунків;

моніторинг та оцінка ефективності профілактичних кампаній: збір зворотного зв'язку від учасників заходів, аналіз їхніх вражень та результатів; використання статистичних даних для оцінки змін у поведінці студентів після участі у профілактичних програмах (Смазнова, 2019).

Інноваційні підходи до профілактики аб'юзивних стосунків в Україні є багатогранними й спрямованими на формування в молоді навичок асертивної комунікації, критичного мислення та здатності розпізнавати ознаки аб'юзу. Впровадження таких підходів сприяє не лише запобіганню насильству, але й формуванню здорового середовища, що підтримує розвиток студентської молоді.

Отже, проведений аналіз успішних програм запобігання аб'юзивним відносинам демонструє ефективність інноваційних підходів у цій сфері. Це свідчить про необхідність подальшого розвитку та впровадження подібних ініціатив, що можуть суттєво покращити ситуацію з насильством у суспільстві.

Аналіз зарубіжного досвіду показав, що питання запобігання насильству, включно з аб'юзивними стосунками, розглядається в контексті інтегрованих національних стратегій та програм, які об'єднують освітню, медичну, соціальну та правову сфери.

Наприклад, у США активно впроваджуються програми, спрямовані на навчання молоді навичок здорових комунікацій. Зокрема, кампанія «*Start Strong*» акцентує увагу на підліткових стосунках, залучаючи школярів і студентів до обговорень ненасильницьких моделей поведінки через семінари та воркшопи. Також активно використовуються цифрові ресурси, як-от мобільні додатки та онлайн-платформи для консультування молоді.

На відміну, у скандинавських країнах профілактика аб'юзу є частиною загальної політики рівності. Вони активно інтегрують питання запобігання насильству у навчальні програми ще з початкових класів. Наприклад, у Швеції впроваджується програма «*Respectful Relationships*», яка зосереджується на розвитку емоційного інтелекту та поваги в міжособистісних стосунках. Також функціонують центри підтримки, де молодь може отримати психологічну та юридичну допомогу.

У Великобританії діють ініціативи, як-от програма «*Tender*», яка навчає молодих людей через театральні вистави розпізнавати ознаки аб'юзу та будувати здорові стосунки. Особливу увагу приділяють інтерактивним методам навчання, що дозволяють молоді активно долучатися до дискусій і рефлексії.

У Канаді створено програми, які орієнтовані на запобігання не лише фізичному, але й психологічному та економічному насильству. Наприклад, ініціатива «*Healthy Relationships Plus*» спрямована на формування у молоді вміння вирішувати конфлікти, протистояти маніпуляціям і будувати партнерські стосунки на основі рівності (Смазнова, 2019).

Варто зазначити, що успіх зарубіжних програм часто забезпечується через фінансування на державному рівні та тісну співпрацю між урядовими структурами, громадськими організаціями, освітніми закладами та приватним сектором.

Основними складовими ефективних профілактичних кампаній є мультимедійні

кампанії, які використовують сучасні технології для поширення інформації серед молоді; залучення різних фахівців (психологів, юристів, педагогів), які проводять комплексну роботу з молоддю; дослідження та моніторинг, які дозволяють оцінювати ефективність впроваджених програм і коригувати їх залежно від потреб цільової аудиторії.

Отже, зарубіжний досвід щодо даної теми є цінним орієнтиром для України, адже багато з цих заходів можна адаптувати до національного контексту, враховуючи культурні, соціальні та економічні особливості. Впровадження таких практик сприятиме формуванню у студентської молоді стійких навичок запобігання аб'юзу та створенню безпечного середовища для розвитку здорових міжособистісних стосунків.

У даний час технології продовжують розвиватись і дуже важливо, щоб працівники соціальної сфери використовували їх потенціал для створення позитивних змін та підтримки тих осіб, які постраждали від аб'юзивних відносин. Технології надають доступ до інформації про усі форми насильства, поради насильницьких стосунків, юридичну та фінансову інформацію, а також поради щодо захисту дітей і служб підтримки. Також, за допомогою інтернет мережі вони забезпечують зв'язок зі службами підтримки жертв домашнього насильства та допомагають жертвам зібрати докази домашнього насильства.

Соціальні проекти сприяють розвитку мислення у молоді, навчаючи оцінювати свої відносини та виявляти негативні чинники. Просвітницькі заходи допомагають молодим людям зрозуміти, як відрізнити аб'юзивні стосунки від здорових, а також формують навички для побудови конструктивного діалогу.

Запровадження освітніх програм, підтримки та створення культури згоди та поваги є ключовими кроками у протидії цій проблемі. Шлях до створення безпечного та підтримуючого середовища полягає в спільній праці всіх зацікавлених сторін, спрямованій на свідоме усунення аб'юзу та насильства у стосунках серед студентської молоді. Для цього нами було запропоновано соціальний проект «*Любов без страху*» з метою підвищення рівня обізнаності студентської молоді щодо теми аб'юзивних стосунків у парі шляхом організації та проведення просвітницьких заходів в місті Черкаси. Розробка даного проекту стала логічним завершенням дослідження, адже він безпосередньо спрямований на запобігання аб'юзивним стосункам серед студентської молоді. Даний проект розглядається

ся як комплексна ініціатива, яка враховує основні ризики, пов'язані з формуванням деструктивних відносин, і пропонує практичні інструменти для їх попередження.

Проект передбачав інтерактивні лекції, майстер-класи, роботу гарячої лінії та он-лайн-ресурс із тематичними матеріалами. Бізнес-ідея проекту полягає у залученні спонсорів і грантів для забезпечення стабільного фінансування, а також у створенні освітньо-розважальних заходів для залучення аудиторії та спрямована на довготривалу сталість і можливість самофінансування. У межах проекту передбачено: партнерство із закладами освіти та громадськими організаціями, що дозволяє залучати ресурси для проведення заходів; випуск методичних матеріалів, посібників та інтерактивних курсів, які можуть поширюватися як безкоштовно, так і на платній основі; грантові заявки та залучення міжнародних донорів, таких як UNFPA, ЮНІСЕФ, Європейський Союз, для реалізації масштабних кампаній; фандрейзинг серед місцевих бізнесів та благодійників, які зацікавлені у соціальній відповідальності.

Унікальність проекту полягає у комплексному підході, де поєднано освітній, психологічний та соціальний аспекти. Оцінка та моніторинг проекту відбувався за результатами аналізу даних вхідного/вихідного тестування, анкет зворотного зв'язку та бланку самооцінки тренера/тренерки.

Цільові групи проекту: студентська молодь 17–22 років, яка навчається в закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти у м. Черкаси. Саме в цей період молодь активно будує стосунки, а також вже може мати перший подружній досвід або досвід проживання у громадянському шлюбі. Як правило, основні уявлення про стосунки в парі хлопці та дівчата беруть із власних родин, а тому, не завжди можуть адекватно оцінити безпечність стосунків в яких вони опинились. Особливо це стосується молоді, яка проживала в сім'ях де вчиняється домашнє насильство по відношенню до них чи інших членів родини. Також під впливом оточення, молоді можуть нав'язуватись цінності, які не дозволяють розірвати аб'юзивні стосунки (потрібно терпіти бо він твій чоловік/вона твоя жінка, не виносьте сміття з дому, я терпіла, така наша жіноча доля, може бути гірше, він/вона зміниться та ін.).

Слід зазначити, що вагомим джерелом інформації, яке формує уявлення про стосунки, є мас-медіа. Проте достатньо часто медіа (насамперед блогери, інформація в популярних соціальних мережах) транслює достатньо деструктивні норми та установки, які молодь може сприйняти як єдино

правильні та в подальшому наслідували під час побудови стосунків з власним партнером чи партнеркою.

Оскільки під час навчання в закладі освіти передбачено лише ситуативні заходи щодо профілактики насильства, які носять ознайомчий характер, ми вбачали потребу в організації інформаційно-просвітницьких заходів для студентської молоді з акцентом на інформування про аб'юзивні стосунки.

Бенефіціарами проекту виступали: *батьки* учасників та учасниць проекту, оскільки отримані знання та сформовані навички в ході участі в проекті дозволять учасникам та учасницям не потрапити в аб'юзивні стосунки або вчасно припинити їх. Відтак, батьки зможуть бути більш впевнені, що їхні діти не постраждають від аб'юзу; *спеціалісти психологічних служб закладів освіти* міста Черкаси, оскільки поінформованість молоді про проблему аб'юзу та контакти допомоги вплине на кількість звернень до фахівців за консультативними послугами. А також активності проекту дозволять поінформувати молодь про послуги, які вони можуть отримати в Черкаському міському центрі соціальних служб; *друзі* учасників та учасниць проекту, з якими останні можуть поділитися отриманою інформацією та контактами допомоги. Також учасники та учасниці проекту могли вчасно надати підтримку та інформацію друзям, які мають аб'юзивні стосунки. Географія проекту: активності проекту були реалізовані в м. Черкаси.

Серед якісних показників результатів проекту можна виділити такі: підвищено рівень поінформованості молоді щодо причин, видів, ознак та наслідків аб'юзивних стосунків; сформовано навички ідентифікації міфів та стереотипів у молоді щодо аб'юзивних стосунків; сформовано навички ідентифікації ознак аб'юзивної поведінки партнера/партнерки у молоді; підвищено рівень поінформованості молоді щодо установ та служб, які надають інформаційно-консультативну допомогу тим, хто зіштовхнувся з проблемою аб'юзу в стосунках.

На нашу думку, даний проект стане важливим кроком у вирішенні проблеми аб'юзу в стосунках серед молоді та сприятиме створенню стійких практик роботи з цією темою на місцевому рівні.

Дискусія. Незважаючи на результативність даного дослідження виникає низка дискусійних питань, які можуть виникнути в процесі подальших досліджень щодо профілактичних кампаній в сфері запобігання аб'юзивних відносин серед студентської молоді.

Передусім, це може бути блок питань щодо *ефективності інноваційних технологій*: чи дійсно інноваційні технології (VR, інтерактивні платформи, тощо) є більш ефективними, ніж традиційні методи профілактики? Варто відмітити, що це питання вимагає порівняльного аналізу та емпіричних доказів. Необхідно також враховувати, що технології можуть бути ефективними не для всіх студентів. Також може виникнути питання щодо забезпечення доступності та відкритості інноваційних технологій для всіх студентів, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу? Це проблема стосується цифрової нерівності та необхідності розробки доступних рішень. Сюди ж можна віднести, наприклад, питання конфіденційності, захисту даних, потенційного впливу VR на психіку студентів. Тобто які етичні аспекти використання інноваційних технологій у профілактичних кампаніях?

Також може постати питання щодо *залучення студентської молоді*: як залучити студентів до активної участі у профілактичних кампаніях? Це питання вимагає розуміння мотивації студентів та розробки цікавих та релевантних заходів; як забезпечити, щоб студентські ініціативи були стійкими та ефективними? Це питання стосується необхідності підтримки та навчання студентських лідерів; як врахувати різноманітність студентської аудиторії (культурні, гендерні, вікові особливості) при розробці профілактичних кампаній? Це питання вимагає інклюзивного підходу та адаптації повідомлень до різних груп студентів.

І, звичайно, питання, які пов'язані з *оцінкою ефективності*: як коректно оцінити ефективність профілактичних кампаній? Це насамперед, стосується вибору відповідних методів оцінки та інтерпретації результатів. Далі може постати питання вимірювання довгострокового впливу профілактичних кампаній на поведінку студентів, і це вимагає проведення довготривалих досліджень. Ми не заперечуємо, що може виникнути питання щодо впливу зовнішніх факторів (соціальні мережі, культурні зміни) на ефективність профілактичних кампаній? І дане питання також вимагає комплексного підходу до аналізу даних.

Ці дискусійні питання показують, що наше дослідження є складним та багатограним. Вони також підкреслюють необхідність подальшого комплексного та етичного підходу до розробки та впровадження профілактичних кампаній.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що проблема аб'юзивних стосунків серед студентської молоді залишається

актуальною та потребує комплексного підходу для її вирішення. Аналіз сучасних методів профілактики показав, що традиційні підходи не завжди є ефективними, оскільки молодь часто не усвідомлює наявності аб'юзивних патернів у своїх відносинах або не знає, як вийти з токсичних стосунків. Запропоновані інноваційні методи профілактики, зокрема використання цифрових технологій, інтерактивних освітніх програм та соціальних ініціатив, показали свою ефективність у підвищенні обізнаності молоді щодо ознак аб'юзу та механізмів його подолання. Розроблений соціальний проєкт «Любов без страху» довів свою результативність у підвищенні рівня інформованості студентів, наданні практичних навичок для розпізнавання аб'юзивної поведінки та розширенні доступу до ресурсів підтримки. Проведене емпіричне дослідження засвідчило недостатній рівень обізнаності студентів про аб'юзивні стосунки, що підтверджує необхідність подальшого впровадження комплексних освітніх заходів, спрямованих на розвиток емоційної грамотності, критичного мислення та асертивної комунікації. Результати аналізу зарубіжного досвіду свідчать про ефективність програм, орієнтованих на формування здорових моделей поведінки через інтегровані освітні, психологічні та соціальні заходи. Їхній адаптаційний потенціал дозволяє впроваджувати подібні ініціативи в Україні, враховуючи культурні та соціальні особливості.

Загалом профілактика аб'юзивних стосунків серед студентської молоді має базуватися на міждисциплінарному підході, що включає освітні, правові, психологічні та соціальні аспекти. Важливими є створення сприятливого освітнього середовища, інтеграція інноваційних підходів до профілактичних кампаній та активна взаємодія між закладами освіти, громадськими організаціями та державними структурами. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку ефективних методик оцінки впливу профілактичних заходів, вивчення довготривалого ефекту таких програм та впровадження більш адаптивних підходів для різних категорій молоді.

Список бібліографічних посилань

- Барліт, Барліт, 2011 – Барліт, О.О., Барліт, А.Ю. (2011). Соціально-педагогічна та психологічна проблема булінгу в освітньому середовищі. Запоріжжя: Олекс. 52 с.
- Білошенко, Чабаненко, 2021 – Білошенко, О.Ю., Чабаненко, Ю.С. (2021). Домашнє насильство та аб'юз: правовий погляд на співвідношення понять. *Юридичний науковий електронний журнал*, 1: 246–248. URL: http://lsej.org.ua/1_2021/63.pdf.
- Котко, Губар, 2024 – Котко, А., Губар, О. (2024). Технологічний аспект підтримки осіб, які постраждали від аб'юзивних стосунків. *Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в Україні та зарубіжжі*:

збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої Міжнародному дню сім'ї; м. Івано-Франківськ, 15–16 травня 2024 р. / за ред. Г.Й. Михайлишин, І.В. Кулик. Івано-Франківськ: НАІР. С. 57–59.

Максим, Рябовол, 2021 – Максим, О.В., Рябовол, Т.А. (2021). Аб'юзивні стосунки як чинник девіантної поведінки. *Modern directions of scientific research development: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference*. Chicago: BoScience Publisher, USA. Pp. 537–542. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728703/1/Максим%20Стаття.pdf>.

Смазнова, 2019 – Смазнова, І.С. (2019). Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс: монографія. Одеса: Фенікс, 378 с.

References

Barlit, O.O., & Barlit, A.Yu. (2011). Social-pedagogical and psychological problem of bullying in the educational environment. *Zaporizhzhia: Oleks*. 52 p.

Biloshenko, O.Yu., Chabanenko, Y.S. (2021). Domestic violence and abuse: a legal perspective on the relationship between concepts. *Legal Scientific*

Electronic Journal, 1: 246–248. URL: http://lsej.org.ua/1_2021/63.pdf

Kotko, A., Hubar, O. (2024). Technological aspect of supporting people who have suffered from abusive relationships. In G.Y. Mykhailishyn, I.V. Kulyk (eds.) *Current trends in the development of social work in Ukraine and abroad: collection of materials of the II international scientific and practical conference dedicated to the International Day of the Family; Ivano-Frankivsk, May 15–16, 2024*. Ivano-Frankivsk: NAIR. PP. 57–59.

Maksym, O.V., Ryabovol, T.A. (2021). Abusive relationships as a factor in deviant behavior. *Modern directions of scientific research development: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference*. Chicago: BoScience Publisher, USA. Pp. 537–542. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728703/1/Максим%20Стаття.pdf>.

Smaznova, I.S. (2019). Aggression and Tolerance: Philosophical and Legal Discourse: Monograph. Odessa: Fenix, 378 p.

ARKHYPOVA Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Cherkasy State Technological University

TYMOSHENKO Nataliia

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor, Senior lecturer, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Educational center director ICF «Jewish Hesed «Bnei Azriel»

KOTKO Anastasiia

Master's student, Social Work Specialist of the I category, Cherkasy City Center of Social Services

INNOVATIVE APPROACHES TO PREVENTIVE CAMPAIGNS IN THE FIELD OF PREVENTION OF ABUSIVE RELATIONSHIPS AMONG STUDENT YOUTH

Summary. Introduction. Abusive relationships among students are an acute social problem that negatively affects their physical, emotional and social well-being. In the context of growing social tension in Ukraine caused by both internal and external factors, the problem of preventing abusive relationships is becoming particularly relevant. The relevance of the problem is substantiated by the following factors: prevalence of abuse; lack of awareness; psychological consequences; innovative approaches; social significance.

Purpose. The purpose of our study was to develop and substantiate effective innovative approaches to prevention campaigns aimed at preventing abusive relationships among student youth.

Methods. Theoretical - analysis, synthesis, comparison, systematization of the views of scientists (philosophers, sociologists, psychologists, educators) on various aspects of preventing abusive relationships among students; prognostic - expert assessments, generalization of independent characteristics, modeling to develop and substantiate effective innovative approaches to prevention campaigns; empirical - pedagogical observation, conversation, questionnaire, interviewing to analyze the social and andragogical characteristics and conditions of the organization of CIS education; pedagogical experiment to systematize innovative approaches that can be used in prevention campaigns and to substantiate the social project "Love Without Fear" and test its effectiveness; methods of mathematical statistics for quantitative and qualitative analysis of the results of experimental work.

Originality. The main reasons for the emergence of abusive relationships in the behavior of students are clarified. The mechanisms for overcoming abusive relationships in communication, which lie in the plane of the individual's reflective skills, are revealed. Theoretical aspects of prevention of abusive relationships among

students are generalized. The attitude of young people to the problem of abusive relationships was studied by means of an online survey through Google Forms.

Results. A social project "Love Without Fear" aimed at preventing abusive relationships has been developed and the features of its business idea aimed at preventing abusive relationships among students have been outlined. The development of the social project "Love Without Fear" was the logical conclusion of the study, as it is directly aimed at preventing abusive relationships among students. This project is seen as a comprehensive initiative that takes into account the main risks associated with the formation of destructive relationships and offers practical tools for their prevention.

Conclusion. The essence of abuse among students as a social problem is revealed. It has been found that prevention of abusive relationships among student youth is a multifaceted process that requires an integrated approach that includes educational, social, psychological and legal aspects. The main goal of prevention is not only to identify and eliminate existing problems, but also to create favorable conditions for preventing abusive relationships in the future. Foreign experience in violence prevention is analyzed. Innovative approaches to the implementation of prevention campaigns in Ukraine are evaluated.

Keywords: abusive relationships; student youth; preventive campaigns; relationship violence; social project; psychological health; educational initiatives; violence prevention; innovative methods.

Одержано редакцією 16.08.2025
Прийнято до публікації 03.09.2025